

SANOAT KORXONALARIDAN CHIQUYOTGAN ZAHARLI MODDALAR DAN HIMOYALANISH VA OLDINI OLISH BO'YICHA CHORA-TADBIRLAR

Nuraliyev Abdulhamid Oybek o'g'li

*Namangan davlat universiteti Kasb ta'limi kafedrasii
stajyor-o'qituvchisi*

Ne'matillayev Jasurbek Raximjon o'g'li

*Namangan davlat universiteti Kasb ta'limi kafedrasii
Hayot faoliyati xavfsizligi yo'nalishi talabasi
+998912930890*

Annostatsiya. Mazkur maqola mamlakatimiz hududida mavjud sanoat korxonalarini chiqarayotgan zararli moddalarining tahlili hamda ularni oldini olishda qanday ishlar olib borilayotganini nazarda tutadi.

Kalit so'zlar: Texnologik jarayonlar, xavf, takomillashtirish, sanitariya, zaharlanish.

KIRISH Texnologik jarayonlarning va ish zonasiga zaharli moddalarning tushishiga qarshi kurash vositalarining hozirgi ahvolidagi ishchilarning nafas olish zonasida zaharlaming bo'lmasligini talab etish, albatta me'yoriy holat hisoblanadi, shunday natijaga erishish esa juda mushkul texnik vazifa bo'lib, uni ado etish katta moddiy xarajatlar bilan bog'liqdir. Shunga ko'ra mehnat gigienasida yo'l qo'ysa bo'ladigan bezarar zichlik miqdorlarini asoslash zarurati vujudga keldi. Belgilangan normalari "Ish zonasi havosi" bo'limida bu zichlik miqdori quyidagicha belgilanadi. Ish zonasi havosida zararli moddalarning yo'l qo'yiladigan zichlik miqdorlari - 8 soat davomidagi kundalik ishda (dam olish kunlaridan tashqari) yoki boshqacha davomlilikda, biroq haftasiga 40 soatdan oshmagan mehnat jarayonida, butun ish qobiliyati davomida ish jarayonida yoki hozirgi va kelgusi avlodlar hayotining, keyingi muddatlarida zamonaviy tekshirish usullari bilan aniqlanadigan kasalliklar yoki sog'lik holatida chetlanishlar keltirib chiqara olmaydigan zichlik miqdoridir.

Belgilangan normaga asosan zaharli moddalar organizmga ta'sir ko'rsatish darajasiga qarab 4 sinfga bo'linadi: o'ta xavfli, yuqori xavfli, o'rtacha xavfli va kam xavfli moddalar.

Zaharli moddalarga qarshi kurashning umumiy usullarini quyidagicha turkumlash mumkin.

1. Zaharli moddalar ajralishini texnologik jarayonlarda bartaraf etish.

Bunda zaharli moddalarni zaharliligi kamroq moddalar bilan alishtirish yoki umuman havoga zaharli moddalar ajralishi uchun sharoitni qirqadigan yangi

texnologiyalarni joriy qilish mumkin: masalan, metallarni qo'rg'oshin vannalari o'rniga yuqori chastotali toklar bilan toblash va boshqalar.

2. Texnologiya va uskunalarni takomillashtirish.

Bunga butunlay yangi masalalarni hal qilish yo'li bilan ham, uzluksiz jarayonlar va avtomatlashtirish yo'li bilan erishish mumkin. Masalan, mashinasozlik sanoatida havoni erituvchilarning bug'lari va bo'yoq aerosollari bilan ifloslanadigan bo'yash sexlarida stanoklar, mashinalar va boshqa ashyolarni purlash yo'li bilan bo'yash o'rniga, elektrostatik maydonlarda bo'yash joriy qilinmoqda, bu mehnatni yengillashtiribgina qolmasdan, balki ish zonasini sog'lomlashtirishga olib keladi va zaharli moddalarni atmosferaga chiqishini kamaytiradi. Vakuum sharoitlarida payvandlash ishlarini bajarish sex havosiga zaharli gazlar va aerosollar ajralib chiqishini oldini oladi.

3. Sanitar-gigienik tadbirlar.

Bunga: xom ashyoni gigienik standartlash, havo holati ustidan nazorat qilib turish, zaharlarning ta'sir qilish xavfi oshgan sharoitlarda gigienik talablarga amal qilish (favqulodda holatlar, remont ishlari), binolarni rejalashtirish va pardoqlash yordamida zaharlanishlarni oldini olish, shaxsiy himoya vositalarini qo'llash, samarali shamollatish tizimlarini o'rnatish, ishchilarga sanitariya jihatdan yo'riqnomalar berish kiradi. Belgilangan norma xom ashyo, mahsulotlar, materiallar standartlari va texnik shartlariga zararli moddalarning zaharlilik ta'riflarini kiritishni talab qiladi: bular texnologik reglamentlarda ham bo'lishi kerak. Xom ashyo va tayyor materiallarni gigienik standartlash zaharlar ajralib chiqishiga va ularni ishchilarga ta'sir qilishiga sabab bo'la oladigan xom ashyo va aralashmalar tarkibining sog'liq uchun zararli bo'lgan moddalarning chiqarib tashlanishi yoki yo'l qo'yilishi mumkin bo'lgan miqdorini chegaralashdan iborat.

Masalan, bosmaxona qotishmalaridan qo'rg'oshin, kislotalar va metallar sostavidan mishyakni (ularning o'zaro ta'siridan juda zaharli gaz arsin hosil bo'ladi) butunlay chiqarib tashlash misol bo'la oladi.

Xavflilikning 2-4 sinflaridagi moddalar muntazam ravishda reja asosida (mehnat sharoitlariga gigienik baho berish, zaharli moddalar ajralishini aniqlash va ajralish sabablarini bartaraf qilish) va ayrim shoshilinch sharoitlarda kasbga doir zaharlanishlarning sabablarini ishchilardan so'rab-surishtirib nazorat qilinadi.

Zaharlanishga qarshi kurash sanitariya texnikasining eng muhim va tarqalgan turi samarali shamollatish usuli kata ahamiyatga ega. Unga qo'yiladigan asosiy gigienik talab, zaharli moddalarni ular hosil bo'ladigan zonadan sex havo muhitiga tarqatmasdan joylardan so'rish usuli bilan tashqariga chiqarib yuborish, zaharlar havo muhitiga tarqalgan taqdirda esa, sof havo berish va zaharlar miqdorini pasaytirish yo'li bilan ularni kuchsizlantirishdan iborat.

4. Sanitariya va davolash-oldini olish tadbirlariga doir

Zaharli moddalar bilan ishlaydigan shahslar xususida mehnat qilish qonuniyatida ish kunini chegaralash, mehnat ta'vilini davomligini ko'paytirish, nafaqaga birmuncha erta muddatlarda chiqarishni ko'zda tutadi. Zaharlar ta'siri yuqori bo'lgan qator korxonalarda ayollar va o'smirlarning ishlashiga ruxsat etilmaydi. Ish zonasidagi zararli moddalar belgilangan. O'zbekiston Respublikasida kuchli ta'sir qiluvchi zaharli moddalar bo'lgan 89 obyekt bor bo'lib, 6 ta kimyoviy xavfli shaharlar Samarqand, Chirchiq, Farg'ona, Navoiy, Angren, Olmaliq mavjud. ***Bu shaharlarda quyidagicha miqdorda zaharli moddalar saqlanadi:***

- Chirchiqda-1050 tonna ammiak saqlanadi;
- Olmaliqda-2500 tonna ammiak va yana shuncha sulfat kislotasi bor.
- Angren -14 tonna xlor.
- Farg'ona-700 tonna ammiak.
- Samarqand -1000 tonna ammiak

Navoiy -137 tonna xlor, 2000 tonna nitril akril kislotasi, 96 tonna fosgen va bulardan tashqari ammiak va sinil kislotalar bor. Bu kuchli ta'sir qiluvchi zaharli moddalarning saqlanishi ularni saqlashda ko'zda tutilgan xavfsizlik chora-tadbirlarini ko'rib qo'yilganligi uchun uncha katta xavf manbasi bo'lmasada, lekin biron bir avariya sodir bo'lsa yoki tabiiy ofatlar: masalan, yer qimirlashi yoki toshqinlar bo'lishi natijasida bu zaharli moddalar saqlanayotgan idishlar va boshqa saqlash anjomlariga zarar yetkazilishi natijasida bu idishlar o'z zich yopilganligini yo'qotib qo'ysa, unda zaharli moddalar oqib ketishi ro'y beradi va bu zaharli moddalar suv havzalariga borib quyiladi va ularning hududimizdagi daryolar suviga qo'shib ketishi juda katta maydonlarni zaharli moddalar bilan zaharlashga sababchi bo'ladi.

Zaharlanish belgilari - yuqori nafas yo'llariga qitqlovchi ta'sir ko'rsatadi, ko'krakda kuchli keskin og'riq paydo bo'ladi, yo'tal tutadi, nafas olish qiyinlashadi, ko'z va terining kuyib qolish hollari ham uchraydi, shuningdek, isitmalash va o'pkaning shishib ketishi kuzatiladi.

Xavfsizlik chora-tadbirlari - shamol esayotgan tomonda turish pastqam joylarda turmaslik va zararlangan zonaga xavfsizlik vositalari bilan ta'minlangan holatda kirish. Shaxsiy muhofaza vositalari sifatida filtrlovchi protivogaz, muhofazalovchi xalat va kostyumlardan, rezina etik va qo'lqoplardan foydalaniladi.

Atmosfera havosining tozaligini saqlash maqsadida hozirgi kunda quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- shaharlarda atmosfera havosini kuchli ifloslantiruvchi sanoat korxonalarini joylashtirish mumkin emas
- qurilayotgan sanoat korxonalarini aholi zich joylashgan yerlardan uzoqroq joyga shamol yo'nalishini hisobga olgan holda joylashtirish kerak va uning atrofida sanitar himoya zonalarini barpo qilish zarur

- sanoat korxonalari albatta tepalik va shamol yaxshi yuradigan yerlarga joylashtirilishi lozim
- zaharli gazlarni tashlaydigan minoralarning balandligi 250-300 metr bo‘lishi kerak.
- yoqilg‘ilarni gaz va elektr turlari bilan almashtirish darkor
- atmosfera havosini himoya qilishning eng asosiy chora-tadbirlaridan bir tozalagich moslamalar va inshootlar qurishdir

XULOSA

Atrof muhitni muhofaza qilish davr talabi hisoblanadi. Har-xil zararli chiqindilar va zavod va fabrikalardan chiqayotgan zaharli gazlar bevosita tirik organizmlarga o‘zining salbiy ta‘sirini ko‘rsatmoqda. Tabiatni toza saqlash va chiqindisiz texnologiyani yo‘lga qo‘yish hozirgi davrning eng dolzarb masalalari bo‘lib qolmoqda.

Atrof-muhitga tarqalayotgan me‘yoridan ortiq zaharli gazlar va zararli chiqindilarning barchasini o‘simliklar o‘zlashtira olmaydi. Ortiqcha zararli moddalar o‘simlik va mevalarda yig‘ilib qoladi hamda ular har - xil yo‘llar bilan inson organizmiga tushadi. Bu esa inson hayotida va ekologiyada bir qancha yuqorida aytilgan salbiy oqibatlariga olib keladi. Atrof muhitni asrab avaylash har birimizning insoniy burchimizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hidrotexnik inshootlaridagi favqulodda vaziyatlar oqibatlarini bartaraf etishda qidiruv- qutqaruv ishlarini amalga oshirish chora tadbirlari “FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES” ITALIA (144-149 b) WWW.INTERONCONF.ORG Nuraliyev.A.O Axmadjonov.M.A
2. Zaharli moddalardan aholini muhofazalashni iqtisodiy samaradorligini oshirish chora tadbirlari MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFECIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH CONFERENCE GERMANY (282-286 b) WWW.INTERONCONF.ORG Nuraliyev.A.O Berdiyev.D.F
3. Sanoat korxonalarida uzluksiz mehnat tizimini tashkillashtirish, boshqaruv tizimini tashkil etish MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFECIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH CONFERENCE GERMANY (275-281 b) WWW.INTERONCONF.ORG Nuraliyev.A.O Qodirov.D.B
4. Mamlakatimizda seysmik faol hududlarida bino va inshootlar barqarorligini taminlash istiqbollari Mejdunarodnyy sovremennyy nauchno-prakticheskiy jurnal№ 11 (100),chast 1, (234-242b) Nuraliyev.A.O Mamasidiqov.A.M
5. Fuqarolarning favqulodda vaziyatlarda ko‘riladigan zarur choralar haqidagi bilimlarini oshirish bo‘yicha ta‘lim resurslarini yaratish uchun bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirish <http://pedagoglar.org/index.php/02/issue/view/43> Nuraliyev.A Turg‘unboyev.D
6. Favqulodda vaziyatlarda fuqarolarga psixologik yordam ko‘rsatishning asosiy tamoyillari <http://web-journal.ru/index.php/journal/article/view/5177> Nuraliyev.A Tursunboyev.A